

Falcione Sarolta • László János

Művészettörténet

Az őskortól
a román korig

5

Mozaik Kiadó – Szeged, 2013

Tartalom

Az őskor
művészete

7

Egyiptom
művészete

15

Mezopotámia
művészete

27

A görögök
művészete

39

Róma
művészete

55

Az ókeresztény
művészet

69

A bizánci
művészet

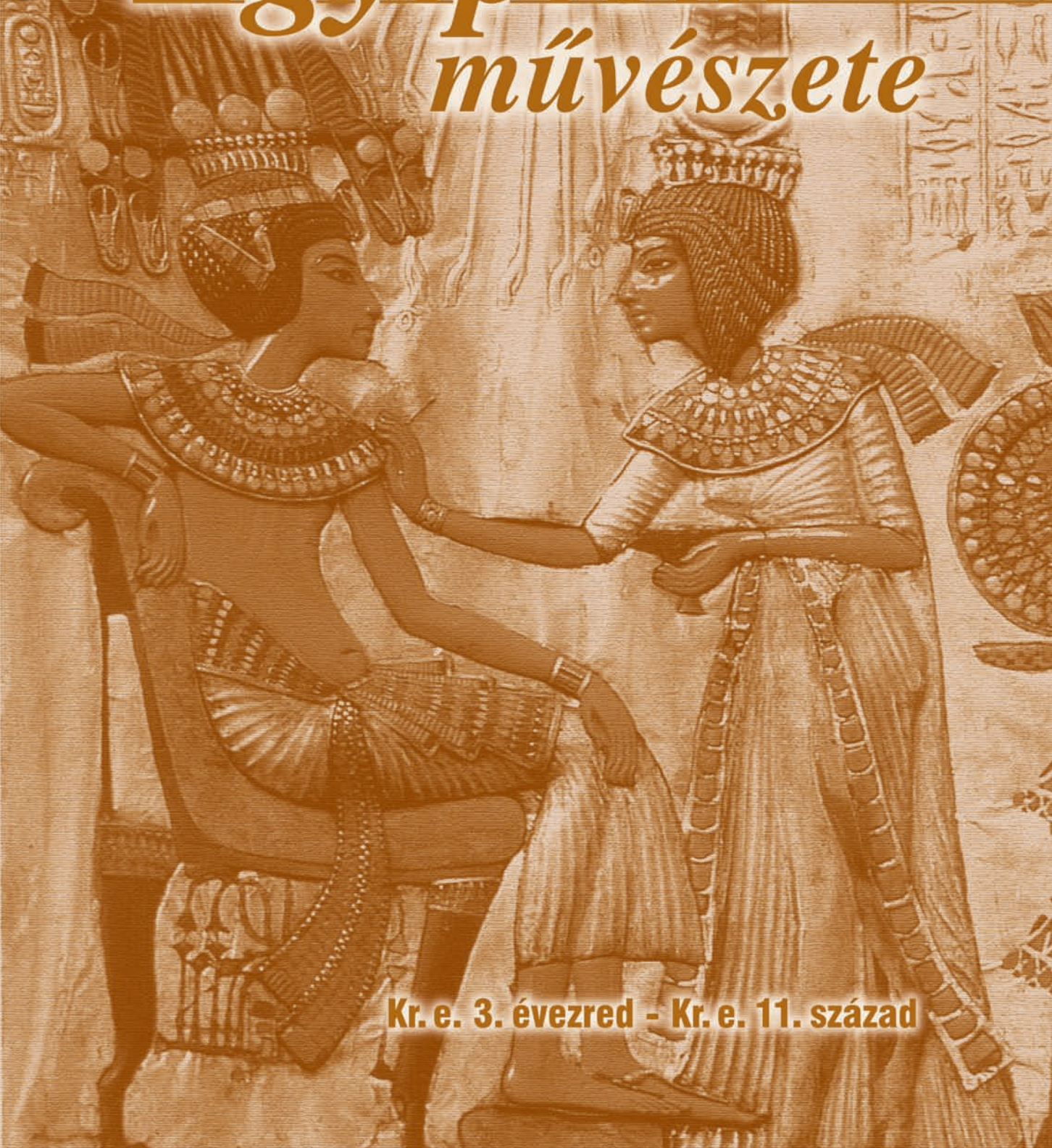
81

A román kor
művészete

93

Egyiptom művészete

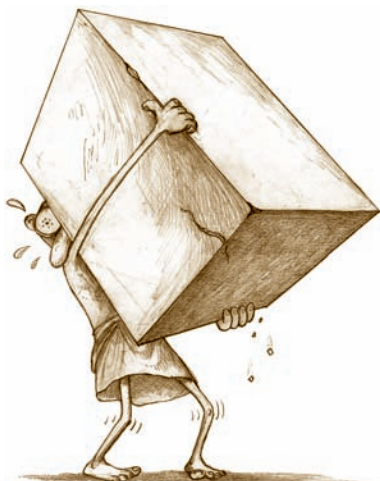
Kr. e. 3. évezred - Kr. e. 11. század

Afrika északkeleti részén korán kialakult egy jól szervezett társadalom. Élén a fáraó, a Napisten (Ré) fia állt. Itt már Kr. e. 3000 körül egységes állammá szerveződtek a faluközösségek. Az egyiptomiak a Nílus mentén telepedtek le, ahol a folyó – évenkénti áradásával termékennyé téve a területet – megélhetést biztosított számukra.

Az egyre gazdagodó területeket, *Alsó- és Felső-Egyiptomot* a legendás király, *Ménész* egyesítette. Ettől kezdve Egyiptom hosszú ideig erős, gazdag és egységes ország volt.

1. kép. Egyiptom térképe

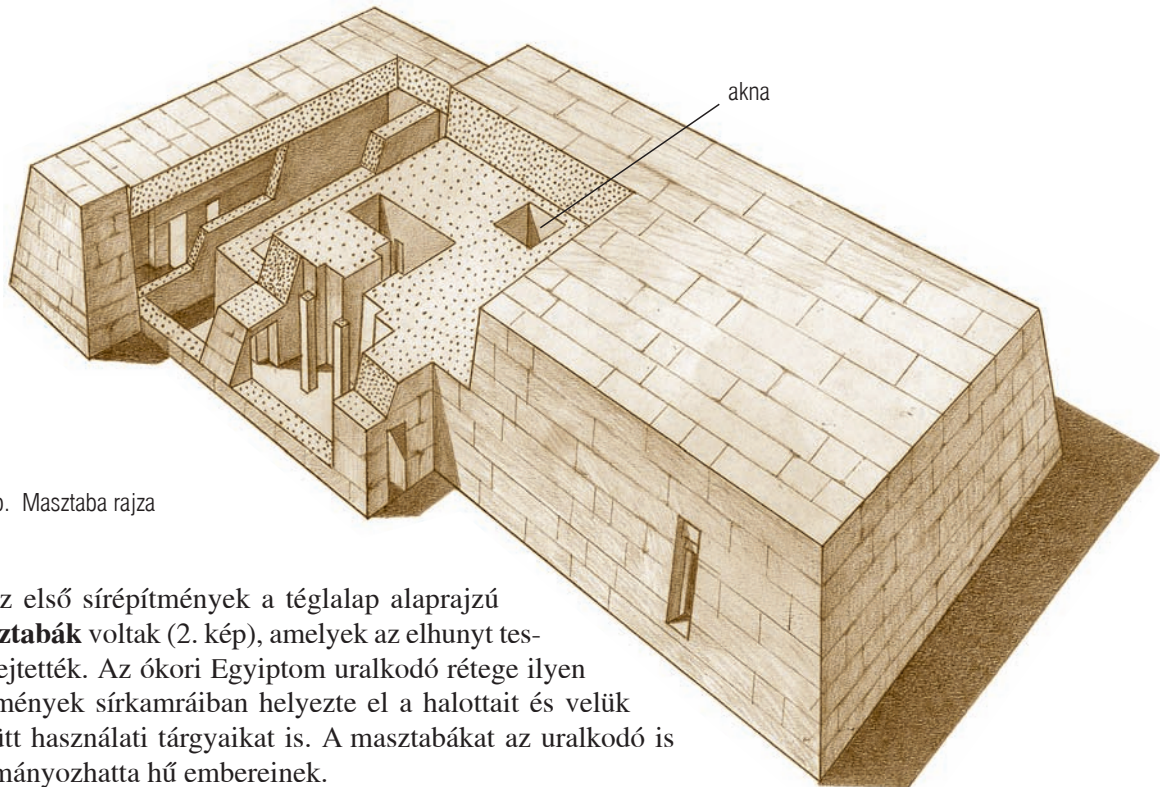

építészet

Az egyiptomi építészet legfontosabb alkotásai a temetkezéssel és a vallással kapcsolatosak.

A ma látható romok csak sejtetik, milyenek lehettek valaha a monumentális építmények. Az egykori állapot elképzeléséhez a régészek rekonstrukciós rajzokat készítettek.

1. Történelmi atlaszod segítségével nevezd meg Alsó- és Felső-Egyiptom szomszédait!

2. kép. Masztaba rajza

Az első sírépítmények a téglalap alaprajzú **masztabák** voltak (2. kép), amelyek az elhunyt testét rejtették. Az ókori Egyiptom uralkodó rétege ilyen építmények sírkamráiban helyezte el a halottait és velük együtt használati tárgyaikat is. A masztabákat az uralkodó is adományozhatta hű embereinek.

A legnagyobb sírépítmények a **piramisok** voltak. Az első *Dzsószer* fáraó emeltette (3. kép). Lépcsős formáján jól látszik, hogy masztabák egymásra építésével jött létre.

A leghíresebb piramisok *Gízában* (Kairó mellett) találhatóak, *Kheopsz*, *Khephrén* [kefrén] és *Mükerinosz* fáraóké (4. kép).

A legnagyobb „kőhegy” *Kheopsz* fáraó piramisa. Magassága eredetileg 146 méter volt, egy oldala 230 méter széles. Több mint 20 évig építették körülbelül 2,5 tonnás kövekből.

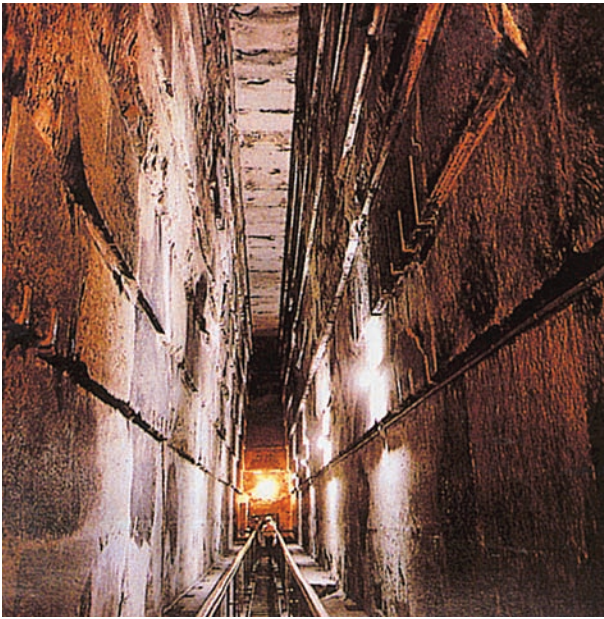

3. kép. Ma ilyen Dzsószer fáraó piramisa (Kr. e. 2600 körül épült)

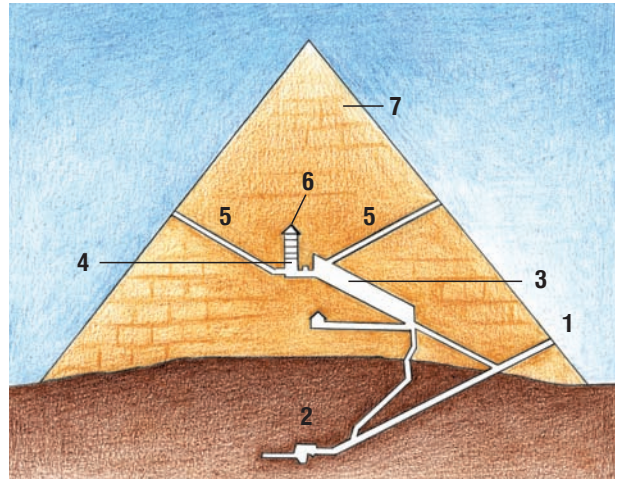

4. kép. A gízai piramisok (Kr. e. 2550–2490)

2. Hány lépcsőből áll Dzsószer fáraó piramisa? Nézz utána, Egyiptomon kívül hol található még piramisok!
3. Keresd meg a földrajzi atlaszodban Kairót és Gízát! Készíts piramist papírból!

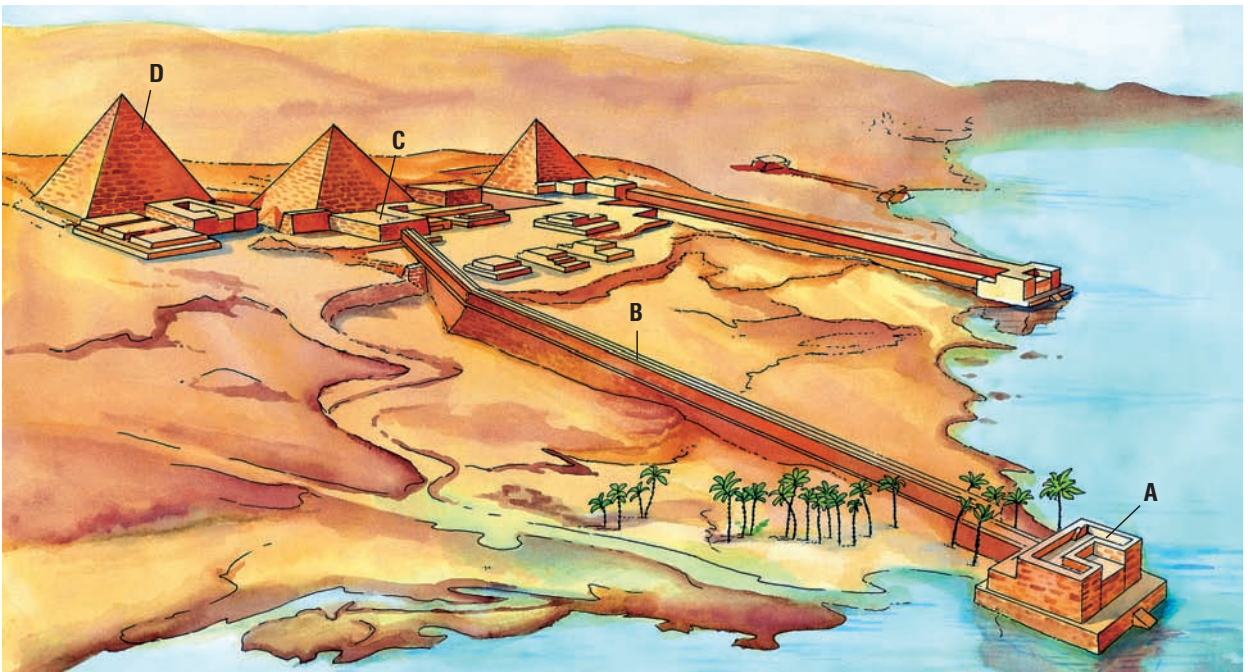
5. kép. A Kheopsz-piramis nagy galériája 45 méter hosszú és 8 méter magas. Középen a sírkamrához vezető – turisták számára épített – lépcső látható

6. kép. A Kheopsz-piramis keresztmetszete. A piramis álcázott bejárata (1) az északi oldalon magasan a talaj fölött nyílik. Innen ferden lefelé folyosó vezet a befejezetlen sírkamrába (2). Ez a folyosó kettéágazik, és a másik ág a nagy galériának (3) nevezett csarnokká szélesedik. Ebből jutunk a fáraó sírkamrájába (4). Innen szellőzőjáratok nyílnak (5). A sírkamra fölött teherelosztó szerkezetet (6) építettek, nehogy összeroppanjon a kamra mennyezete. A külső felületet kőlapokkal burkolták (7)

A piramis más épületekkel együtt alkotta a fáraó *piramiskerületét* (7. kép). Az épületegyüttes részei: a völgytemplom (A), a folyosó (B), a halotti templom (C) és a piramis (D). A piramisokat masztabák vették körül, így a piramisok mellett egész „város” alakult ki belőlük. A piramishoz legközelebb eső masztabákat természetesen magas rangú udvari emberek érdemelték ki.

7. kép. A piramiskerület rajza

Az uralkodó temetése sokáig tartott. Múmiáját hajón hozták a völgytemplomba. Innen a zárt folyosón át vitték a halotti templomba. Több napig tartó szertartás után helyezték el a piramisban a testet. Az elhunyt fáraót továbbra is istenként tisztelték, és éveken át ételt és ajándékokat vittek tiszteletére a templomba.

Az egyiptomiak hite szerint a túlvilági élet feltétele a holttest épségben való megőrzése volt, ezért igyekeztek halottaikat megóvni az enyészettől. Ezek a tartósított testek a **múmiák**.

A múmiakészítést vagy balzsamozást csak az ezzel hivatásszerűen foglalkozó emberek végezheték. A kiszáritott testet gyantával, fűszerekkel töltötték meg. Az előzőleg kiemelt belső szerveket külön edényekbe (*kanopuszokba*) helyezték, majd vászoncsíkokba tekerték az elhunytat.

A későbbiekben a piramisépítésről áttértek a sziklasírok, sziklateplomok építésére. Théba mellett található a Királyok völgye, amely számos sziklasírt rejt magában. Közülük a legismertebb *Tutanhamon* fáraóé.

Tutanhamon fáraó

1922 novemberében szenzációs hírt közöltek az újságok: Egyiptomban a *Királyok völgyében* teljes épségben megtalálták Tutanhamon fáraó sírját.

Több éves sikertelen kutatás után HOWARD CARTER [háúárd kárter] fedezte fel a sírt. Amikor óvatosan áttörték a befalazott ajtót, csodálatos látvány tárult a szemük elé: a helyiség tele volt zsúfolva szekerekkel, aranytrónokkal, ágyakkal, ládákkal, melyekből értékes ékszerek is előkerültek. Rengeteg tárgyat helyeztek el a sírban annak ellenére, hogy a végső nyughelyet gyorsan kellett elkészíteni. A fáraó, aki 9 éves korától ült a trónon, 18 évesen hirtelen halhatott meg.

Tutanhamon fáraó balzsamozott testét három egymásba illő, gazdagon díszített koporsó védte. A legkülső koporsó aranyozott fából készült, és a másik kettőhöz hasonlóan az uralkodó arcvonásait viselte. A második koporsó szintén fából volt, és arannyal, drágakövekkel borították. A legbelső koporsó tömör aranyból készült, és több mint száz kilogrammot nyomott. Ezen belül találták meg a fáraó aranymaszkját, amely a múmia arcát takarta. Kezének és lábának ujjait is aranytokocsokba helyezték, lábán arany szandált „viselt”.

8. kép. Tutanhamon fáraó trónszéke (Kr. e. 1360 körül)

9. kép. Tutanhamon fáraó koporsója (Kr. e. 1340 körül). Nevének jelentése: „Amon (egyiptomi istenség) élő képmása”

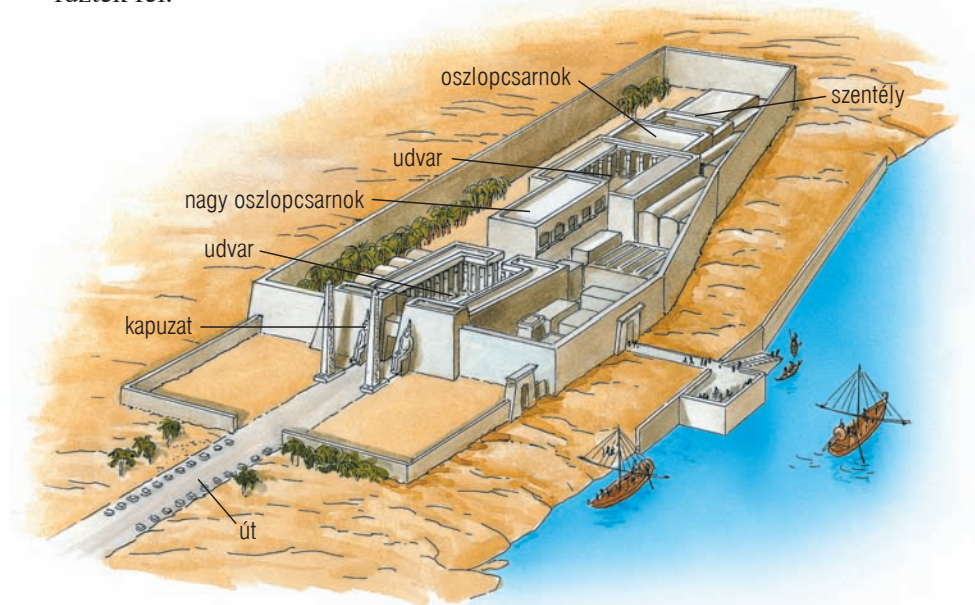

10. kép. II. Ramszesz fáraó múmiája (Kr. e. 1224)

4. A 9. képen látható a fáraó hatalmi jelvényeit: a keselyűt, a kígyót, a szakállt, a jogart és a korbácsot. Nézz utána, melyik mit jelképez!

Egyiptom építészetének monumentális emlékei a piramisok és sziklasírok mellett a vallási központok templomegyüttese.

A templomok az istenek palotái voltak, ahol szobraikat helyezték el. Az épületegyüttesek egymást követő kisebb-nagyobb tereit egy tengelyre fűzték fel.

11. kép. A luxori templom rekonstrukciós rajza

A hatalmas **kapuzat** mögött oszlopokkal körülvett **udvarok** és **oszlopcsarnokok** következtek. A templom mélyén állt valaha a szentély, ahová csak a fáraó és a főpapok léphettek be.

12. kép. Ma ilyen a luxori templom (Kr. e. 1400 körül épült)

13. kép. A luxori templom (légi felvétel)

5. Nézd meg alaposan a 11. és a 13. képet! Figyeld meg a luxori templomegyüttes változatos térformáit!

14. kép. Egyiptomi oszlopok

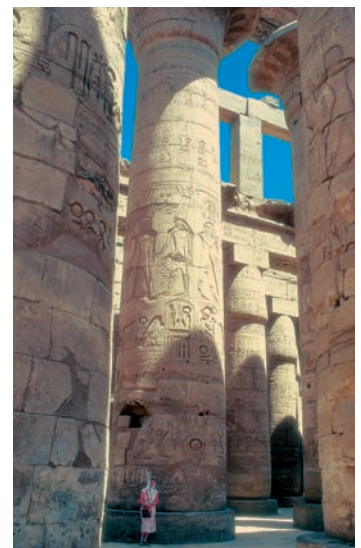
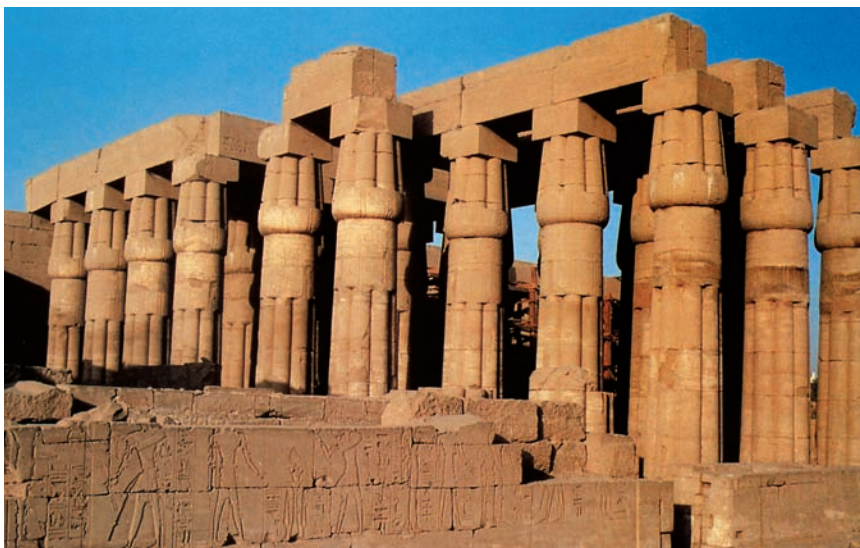
Az egyiptomi építészet legfontosabb építőeleme az oszlop és a gerenda. A henger alakú tartóelem az **oszlop**, a téglatest alakú tartóelem a **pillér**.

Tartóelem a fal is, ez viszont elhatárolja egymástól az épület részeit (helyiségeit), míg az oszlop és a pillér nem.

Az oszlopokat, pilléreket vízszintesen összekötő elem a **gerenda**.

Az oszlop vagy pillér és a gerenda együttesen alkotja a **gerendás szerkezetet**.

15. kép. A karnaki templom (Kr. e. 16–11. század) homlokzata jól mutatja, hogy a vízszintes kögerendázat óriási súlya miatt az oszlopokat szorosan egymás mellé állították

6. Figyeld meg lakóhelyed épületeit! Hol alkalmaznak gerendát vagy gerendás szerkezetet? Gyűjts újsággépeket, amelyeken különleges alakú, színű oszlopok, pillérek láthatók!

16. kép. II. Ramszesz sziklatemplomának bejárata (Abu Szimbel, Kr. e. 1300 körül)

II. Ramszesz sziklába vágott temploma Abu Szimbelben található (16. kép). A templomot úgy tervezték, hogy kétszer egy évben a felkelő nap a szentély mélyének egy pontjára világítson be. Itt áll a fáraó életnagyságú szobra, amelyet a többi napon sötétség borít.

szobrászat

Egyiptom szobrászatát évezredek keresztül szigorú szabályok, a hagyományokhoz való ragaszkodás jellemezte. Az elhunytak szobrai is a halál utáni létet segítették úgy, hogy a műalkotás őrizte a halott lelkét, megőrkítette arcvonásait.

Az egyiptomi szobrászat mindenki által ismert alkotása egy óriási, oroszlántestű, emberfejű, titokzatos szobor (17. kép), a Szfinx, ami a fáraó hatalmát jelképezi. A Szfinx régebbi, mint a piramisok, ezért az egyiptomiak az örökkévalóság jelképének tartották.

17. kép. A Szfinx (Kr. e. 2500 körül); háttérben a Khephrén-piramis

Később gyakran díszítették a templomokhoz vezető utak szélét is kisebb, a Szfinxhez hasonló szobrokkal, amelyekkel az ünnepélyes hatást fokozták.

Az előkelők szobrait időtálló kőzetekből formálták, ilyen például a gránit vagy a diorit. A közemberekről készült alkotások anyaga a puhább mészkő vagy fa volt.

A fáraósobrok méltóságteljesek, tömszerűen mintázottak és szimmetrikusak. Szemből (frontálisan) ábrázolták az uralkodót.

Khephrén fáraó szobrát (18. kép) a piramis melletti halotti templomban találták, mélyen a homokba temetve. Dioritból készült, magassága 168 centiméter. Beállítása frontális. Testtartása uralkodói hatalmát hangsúlyozza. Fejét hátulról egy sólyom védelmezi szárnyaival. (A képen nem látszik.) Ő Hórusz, a sólyom alakú Napisten, akinek földi megtestesítője a fáraó. Az alkotás tökéletesen simult ahhoz a falhoz, amihez valaha illesztették.

Az uralkodó a Napisten fia, így csak tökéletes lehet, ezért arcvonásait, testét megszépítve, idealizálva ábrázolták.

Évszázadokkal később készült *Nofretete királynő* festett mészkőszobra (20. kép). Ez már minden oldalról kidolgozott, körüljárható mellszobor. Kecses tartása, finom arcvonásai királynői fenségét hirdetik. A hegyikristályból készült szemek még élethűbbé teszik az arcot. (A szobrok szemeit gyakran csillogó kristályból alkották, így tekintetük meglepően élethű lett.) Érdekessége, hogy befejezetlen, a bal szemet nem készítették el teljesen! A mű eltér a szigorú hagyományoktól, a királynőt valóságghűen ábrázolja.

A paloták, a templomok, a sziklasírok falait gazdagon borították *domborművek*. Ezeket a falba mélyített vagy enyhén domborodó remekműveket ki is festették. Mára a festékréteg lekopott, és csak nyomokban látható (19. kép).

18. kép. Khephrén fáraó szobra (Gíza, Kr. e. 2500 körül)

19. kép. Festett dombormű (Szakkara, Kr. e. 2400 körül)

20. kép. Nofretete (Kr. e. 1340)

7. Mintázz agyagból, gyurmából szfinxet! A magyar népmesékben is fellelhető a szfinxhez hasonlóan több állatból összegyúrt lény, a griffmadár, ami az oroszlán és a sas keveréke. Keress ilyen mesét!

8. Készíts domborművet! Gyurmából üveglapon formázz keretet, s ezt öntsd ki gipsszel! Az így készített sima gipszlapot könnyen faraghatod. Használj egyiptomi alkotást kiindulópontként!

21. kép. Vadászat vízimadarakra (Théba, Kr. e. 1400)

festészet

Az egyiptomi festő az emberi testet nem úgy festette le, ahogyan a valóságban látta. Szigorú szabályok szerint ábrázoltak. Ezeket a szabályokat akár te is „le tudod olvasni” a művekről. Figyeld meg a 21. képen a vízimadarakra vadászó magasrangú férfi jellegzetes testtartását és a nőalak méretét!

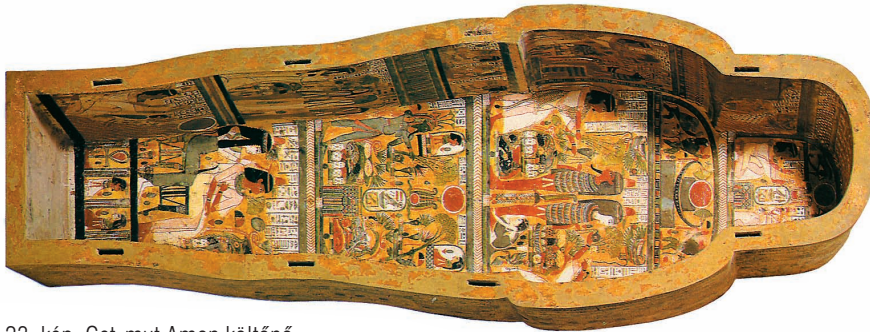
Az egyiptomi festészet egyesítette az oldal- és elölnézet egyes részleteit. Mindent a legjellemzőbb nézetből ábrázoltak. Ez a „legnagyobb feületek törvénye”.

Az egyiptomiak képszerű írásukkal bármit (pl. verseket, szerződéseket) le tudtak írni. Ezeket az írásjeleket *hieroglifáknak* nevezzük. Megrajzolásuk nagyon lassú volt, így idővel szükségessé vált gyorsabb írásforma megteremtése: kialakult a hieratikus*, majd a démotikus* írás. Mikor Egyiptom görög fennhatóság alá került, az írnokoknak a görög ábécét is meg kellett tanulniuk.

Az írnokok általában *papiruszra* rótták a feliratokat. A papirusz készítésekor a növény szárát meghámozták, s puha belsejét csikokra vágták. Ezeket keresztben egymásra préselve szárították meg, utána simították (24. kép). A kész papirusz erős és sima anyag lett. Az íráshoz nádtollat használtak.

22. kép. Ludak (Médium, Kr. e. 2550 körül, falkép)

23. kép. Get-mut Amon költőnő szarkofágja festett írásjelekkel (Kr. e. 9–8. század)

24. kép. A papirusz készítése

Nem tudnánk ennyit erről az ősi birodalomról, ha az írásukat nem sikerült volna megfejteni. Ezt egy francia fiatalember végezte el az 1820-as években. A munkát 18 évesen kezdte, és tíz évbe került, mire olvasni tudta a hieroglifákat. Ez a tudós FRANCOIS CHAMPOLLION [franszoá sámpoljon] volt.

Az egyiptomi írás megfejtését a híres *rosette-i* [rozetti] kő kétnyelvű (egyiptomi, görög) felirata tette lehetővé (26. kép). A követ egy francia katonatiszt találta a Nílus mellett 1799-ben.

25. kép. Az írnokok felszerelése: tok, tábla, tintatartó, papiruszvágó kés

26. kép. A rosette-i kő (Kr. e. 196)

9. A 21. kép segítségével írd le, hogyan, *milyen nézetből* ábrázolták a testrészeket!

Fej:; Lábak:; Kezek:; Felsőtest:; Csípő:; Szemek:

10. Vajon mit fejez ki a festő a „Vadászat vízimadarakra” című festményén szereplő alakok különböző méretével?

11. A híres kétnyelvű feliratot megtaláló katona a francia hadsereggel érkezett a 19. század elején Egyiptomba. Ki volt az a híres hadvezér, aki a sereget vezette? Nézz utána!

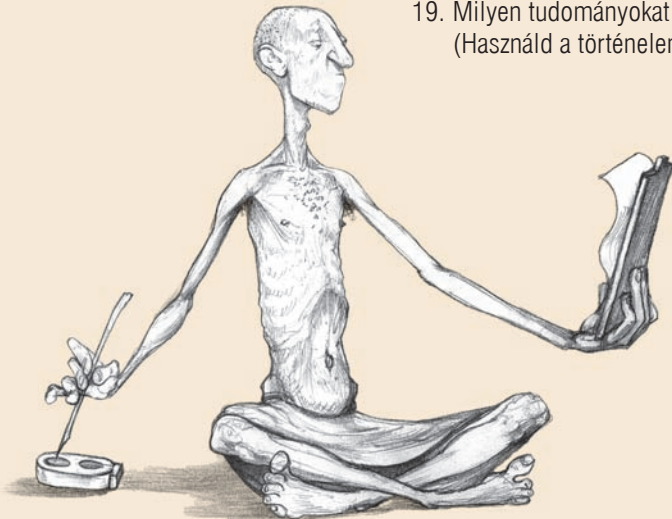
12. Készíts tollat kihegyezett nádból! (Hurkapálcát is használhatsz tollként.) Az íráshoz tustintát használj!

27. kép. Ülő írnok
(Szakkara, Kr. e. 2400 körül)

Összefoglaló kérdések és feladatok

1. Mik voltak az első egyiptomi sírépítmények?
2. Mi a piramis? Ki építtette az első piramist? Ki építtette a legnagyobbat?
3. Milyen építmények alkották a piramiskerületet?
4. Miért készítettek múmiákat?
5. Milyen részekből állt a templom?
6. Mi a gerendás szerkezet?
7. Sorold fel az oszlop részeit!
8. Melyik fáraó sírját találták meg 1922-ben? Mit találtak ott?
9. Jellemezd az egyiptomi szobrászatot!
10. Hogyan jellemeznéd az írnokot ábrázoló festett faszobrot (27. kép)?
11. Mit tudsz II. Ramszesz sziklatemplomának tájolásáról?
12. Hogyan nevezik az oroszlántestű, emberfejű lényt?
13. Milyen szabályok szerint festettek a fáraó mesterei?
14. Hogyan ábrázolták a takarásban lévő tárgyakat?
15. Tegyéél x-et az igaz állítások előtti négyzetbe!
 - Tutanhamon fáraót piramisba temették.
 - A piramisokat 3-4 év alatt fel tudták építeni.
 - Az egyiptomi írnokok papiruszra írtak.
 - Tutanhamon legbelső koporsója aranyból készült.
 - A templom az istenség palotája.
 - Dzsószer fáraó piramisa azért lépcsőzetes, mert lassan széthordták a köveit.
16. Hogyan nevezzük az egyiptomi díszes írásjeleket?
17. A lakóhelyedhez legközelebb hol található olyan gyűjtemény, múzeum, ahol egyiptomi leleteket láthatsz? Ha teheted, látogass el oda!
18. Egészítsd ki a mondatot! Az egyiptomiak a művészeti ábrázolásokon a rangot az emberek növelésével jelezték.
19. Milyen tudományokat ismertek és műveltek a piramisok építői? (Használd a történelemórákon tanultakat!)

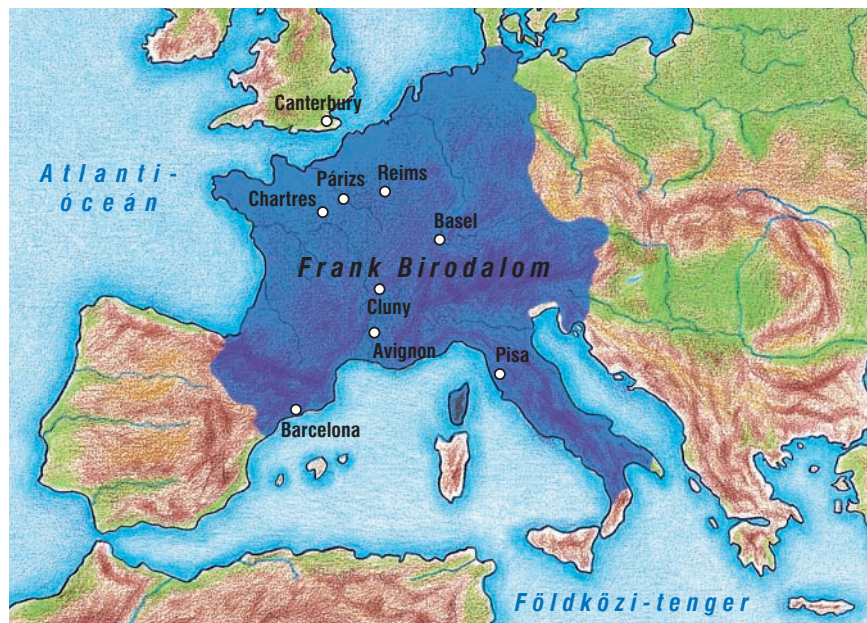

A román kor művészete

11. század - 13. század

A népvándorlás kora után, a 8. században a *frankok* vetették meg lábukat Nyugat-Európában. A kialakuló Frank Birodalom feje, Nagy Károly és az előkelő réteg nagy része *germán* származású volt. Mikor a be-betörő *langobárdok* ellen a pápával szövetséget kötött, udvarába hívta a keresztény egyházi kultúra kiemelkedő személyiségeit. Számos tanácsadója és papja pedig Itáliából származott. Udvarában összpontosult mindaz, ami a germán népek, a *kolostorok* és a klasszikusnak nevezett római és bizánci kultúra művészetéből fennmaradt. Hatalomra kerülésétől kezdve az európai civilizáció egyenes irányban fejlődött. Nem túlzás tehát, hogy Nagy Károlyt az európai középkori kultúra megalapozójának tartják. Uralkodásának időszaka, a Karoling-kor, előkészítője lett a *romanika* művészetének.

1. kép. A Frank Birodalom térképe (800 körül)

2. kép. Nagy Károly frank uralkodó bronzszobra (10. század)

Nagy Károly halála után felbomlott a Frank Birodalom, és romjain új nemzetállamok jöttek létre: kialakult a mai Franciaország, Németország, Lengyelország, Anglia, Csehország és Magyarország.

Franciaországból kiindulva az európai építészet látványos irányt vett. **Itt, francia területen született meg a 11. században a román stílus, majd egységes művészeti irányzattá vált egész Nyugat-Európában.** (Maga az elnevezés a római hagyományokra utal: a föld, ahol kialakult, korábban a Római Birodalom része volt.)

Keleten a művészetekben továbbra is a bizánci hatás érvényesült.

1. A történelemórán tanultak és a térkép segítségével mondd el, melyik mai országok területére terjedt ki a Frank Birodalom!

2. Figyeld meg Nagy Károly lovas szobrát! Tanulmányozd a lovas szobrokat! Hol tanultunk először róluk? Gyűjts példákat lakóhelyed környékéről a lovas szobrokra! Írd le azok alkotójának és az ábrázolt személyeknek a nevét is!

A 11. századra az egyház és a feudális rend szilárdan összeforrt. A vallás és ezen keresztül az egyház teljesen átszötte az emberek mindennapjait. Felügyelte a kereszteléseket, a házasságkötéseket, az ünnepeket és a temetéseket. Még a táplálkozást is szigorú szabályok uralták: a böjti napok kicsapongóit korlátsütésekkel vagy pénzbírsággal térítették el a húsfogyasztástól.

A **romanikában** a művészeti ágak közül az **egyház szolgálatában álló építészeté a vezető szerep**. Épültek ugyan városi középületek, várak, védőfalak, tűz- és őrtornyok, de Európa-szerte a Franciaországból kiinduló, román stílusú **kolostor- és templomépítészet** vált uralkodóvá. A szerzetesi élet virágzásával valóságos építési láz indult el.

A **kolostorok általában több épületből álló szabályos kis települések voltak, melyeket fal övezett**. Maga a kolostorépület közvetlenül a templomhoz csatlakozott, és vele együtt négyszögletes udvart vett körül. Az udvar körüli oszlopos folyosóból, a *kerengőből* nyíltak a különböző helyiségek.

Egy-egy szerzetesi közösség önellátó volt; rendelkezett műhelyekkel, raktárakkal, magtárakkal, présházzal, gyógyfüves kerttel, vendégházzal, kórházzal. Önálló gazdasági egységet alkottak.

E kolostorok a keresztény műveltség központjainak számítottak.

építészet

3. kép. Ilyen lehetett egy korabeli kolostor épületegyüttese

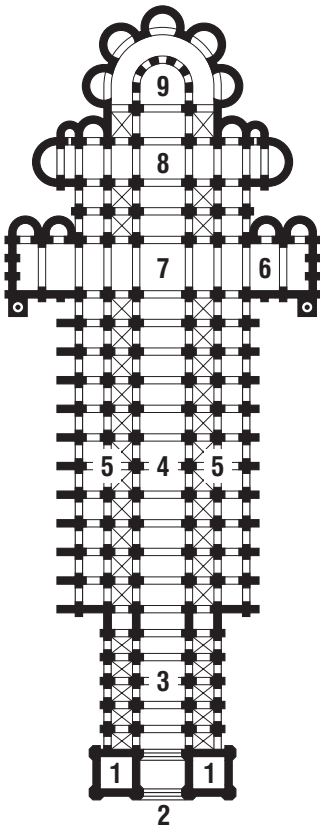

A román stílusú templom előképe az ókeresztény bazilika. Alaprajzát tekintve **hosszanti elrendezésű**.

4. kép. A clunyi [klüni] templom rekonstrukciós rajza

6. kép. A clunyi templom alaprajza

A templomokba általában a **két torony (1)** közötti **főkapun (2)** léphetünk be. A kisebb **előcsarnokból (3)** a **főhajóba (4)** jutunk, melynek jobb és bal oldalán az oszlopokkal elválasztott **mellékhajók (5)** helyezkednek el. Tovább haladva a **kereszthajóba (6)** érkezünk, mellyel kibővült a hosszház. A fő- és mellékhajó találkozásánál négyzet alaprajzú tér jött létre. E fölé ún. **négyzeti tornyot (7)** építettek, mely hangsúlyozza a templom legfontosabb részét, az oltárasztal helyét. Mögötte helyezkedik el a **kórus (8)** és a **szentély (9)**.

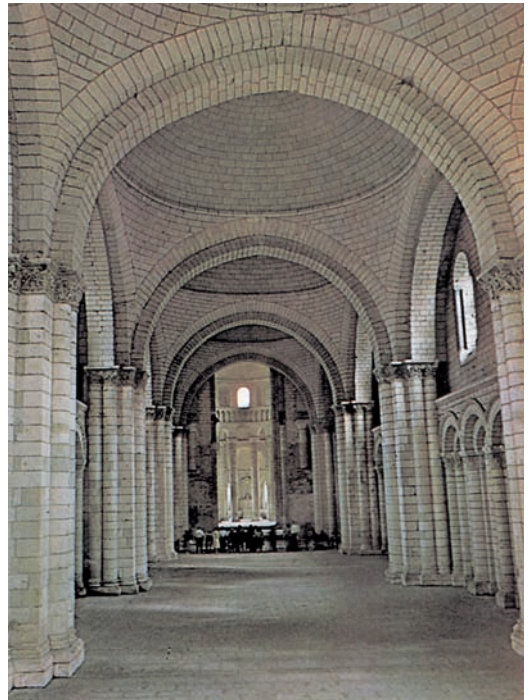
5. kép. A clunyi katedrális kicsinyített másaként épült templom (Payern, 12. század)

A román kor építészeti újítása a kórus alatti **altemplom**, amelyben szentek *ereklyéit** helyezték el vagy *kriptának** használták. Gyakran védelmi céllal építették.

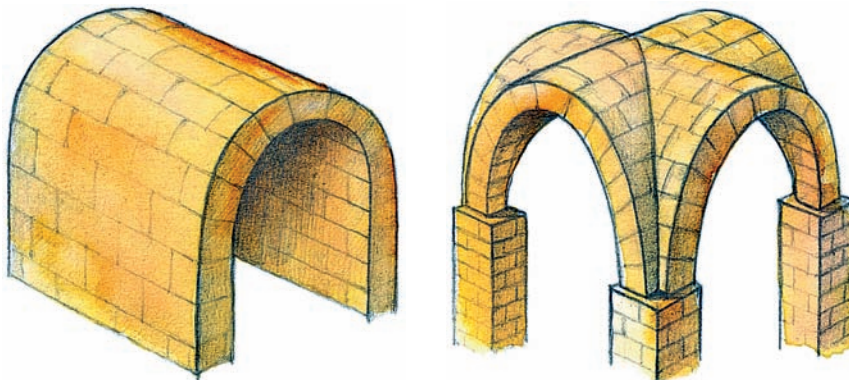
7. kép. A tihanyi apátsági templom altemploma (11. század)

8. kép. Belső tér a fontevault-i templomból

Míg az ókeresztény templom **födéme** (mennyezete) fából készült, addig **a romanika nehéz kőboltozást alkalmazott**. A dongaboltozatokból kialakított **román keresztboltozatot** – rendkívüli súlya miatt – csak **vaskos falak voltak képesek megtartani**.

E súlyos keresztboltozattal csak négyzet alaprajzú tereket tudtak kőmennyezzel ellátni. **A templomok belmagassága is alacsonyabb lett.**

9–10. kép. A dongaboltozat (balra) és a román keresztboltozat összehasonlítása

3. Mely művészeti kor építészeti újítása volt a boltív?

12–13. kép. A pisai templomegyüttes és a harangtorony (11–13. század). A keresztelőkápolna (A), a dóm (B) és a harangtorony (C)

A román templom külső megjelenését **zárt tömegformák** jellemzik. A templom tagolt **homlokzatának** központi eleme a **béletes kapuzat***. A befelé mélyülő, félköríves bélet sorok geometrikus vagy növényi mintákkal, illetve szobrokkal díszítettek. A bejárat felett gyakran **dombormű** található, Krisztus ábrázolásával. Az ajtók és ablakok **keskenyek**, helyenként **lőrészerűek vagy félköríves** záródásúak. Gyakori az **ikerablak** és a faltól különálló oszlopsor, az ún. **vakárkád**. Késő román kori elem a **rozetta** – más néven **rózsaablak** –, amely a homlokzat ékessége.

Román kori újítás, hogy a **harangtoronyok** a homlokzat szerves részét képezik. Tetejük **kúp vagy sisak alakú**.

11. kép. Egy román stílusú templom homlokzata

A **pisai templomegyüttes** alaprajza még ókeresztény elrendezést mutat, külső díszítése azonban már a román stílus jegyeit hordozza. Legjellegzetesebb díszítőelemei a félköríves árkádsorok. A harangtorony és a keresztelőkápolna – ókeresztény mintára – a templomtól elkülönülve áll.

A harangtorony érdekessége ferdeségében rejlik, melyet a talaj folyamatos süllyedése okoz. Már az építés során dőlni kezdett, így a harmadik szint elérése után 70 évre felfüggesztették a munkálatokat. Ma 4,6 méterrel tér el a függőlegestől.

4. Mintázz agyagból béletes kapuzatot! Díszítsd geometrikus formákkal!

A román kori szobrászat is szervesen kapcsolódik az építészethez, tehát elsősorban **díszítőszobrászatról** beszélhetünk. Az épületek hangsúlyos részein **kapubéletek, oszlopfők, kisebb domborművek** találhatók. Gyakran ábrázolnak **bibliai jeleneteket**, de oly módon, hogy a történeteket **sűrítik**: egy képmezőbe több eseményt faragtak, de a jeleneteket semmi sem választja el egymástól. Az ilyen alkotások elsődleges célja a történet sűrített, rövid közlése.

14. kép. A Sámson-t ábrázoló dombormű (Pécs, 12. század)

E korban főként **oszlopszobrok** készültek falfülkébe, kapubéletekbe. A figurákat **kissé aránytalan test jellemzi**. Gyakran ritmikus sorokban, egy irányban, egy tartásban helyezkednek el. Arcukon **nincs nyoma érzelmeknek**. Ruházatuk elnagyolt, kidolgozatlan.

15. kép. A baseli Miasszonyunk-székesegyház bélletes kapujának szobrai (12. század vége)

szobrászat

16. kép. A királyok imádása (szlopfeő Chauvigny-ből [sovinyi], 12. század második fele)

5. Tervezz olyan rajzot, melyen egy egész eseménysort meséls el egy papíron!
6. Kedvenc történetedet próbáld meg egyetlen jellemző képbe sűríteni!

17. kép. Festett oltárhomlokzat. A trónuson ülő Krisztust nemcsak a központi elhelyezéssel, hanem a tizenkét apostol fejmozdulatával is kiemelte a művész (Barcelona, 12. század)

Az alakok merevek, sematikusak, gyakran egy irányban és egy tartásban állnak. Az egymásmögöttséget egyedül a lebegőállás*, valamint a figurák egymás fölé rendeltetése érzékelteti. A háttér szőnyegszerű, sík jellegű, a fény-árnyék hiányzik, a térképés elnagyolt.

festészet

A kolostorokban magas szinten folyt a **könyvek készítése, másolása, kifestése** (illuminálása). Ez idő tájt még nem létezett a könyvnyomtatás, így mindent kézírással készítettek. A lapokat a másoló szerzetesek **díszes kezdőbetűkkel (iniciálék)** és **kis képecskékkel (miniaturák)** tették egyedivé. A borítót gyakran arany, ezüst és drágakő gazdagította.

18. kép. Gazdagon díszített kódexlap (balra)

19. kép. Díszes kötéstábla elefántcsont faragással, aranyba foglalt drágakövekkel (jobb)

Valószínűleg a könyvfestészet egyik nagy központjában, a canterburyi [kenterbőri] iskolában készült a bayeux-i [bájő] püspök számára a 20. képen látható kárpit. A 70 méter hosszú, de csupán fél méter széles faliszőnyeg részletesen ábrázolja Anglia normann meghódítását, latin kísérszöveggel magyarázva. Az események elbeszélése, egymásutániséga folyamatos. Az alakok, állatok, épületrészletek ábrázolása egyszerűsített, de lényegretörő. A részletekben gazdag jeleneteket a mára már megfakult vászonra gyapjúfonallal varrták ki.

20. kép. Részlet a bayeux-i kárpitról (1077)

7. Tervezz díszes iniciálét! Használd neved kezdőbetűit!

A román kor művészete Magyarországon

21. kép. A feldebrői altemplom (12. század)

A magyarországi román stílusú művészet kezdetei Szent István korához kötődnek. Az első román stílusú épületek templomok voltak, amelyek azonban elpusztultak a történelem folyamán.

A legkorábbi építkezések idejéből való a tihanyi apátsági templom román stílusú altemploma (1050 körül), valamint a feldebrői altemplom. A 12. században, különösen III. Béla király uralkodása idején egyházi és világi épületek egész sorát emelték román stílusban.

A világi épületek közül III. Béla esztergomi palotája volt jelentős. Ma már csak romjai tanúskodnak egykori megjelenéséről.

A 13. század első felében épült a **bélapátfalvi templom**. Homlokzata egyszerű: bélletes kapuzat és rózsablak díszíti. Belső tere bazilikás jellegű, kereszthajóval bővített. Érdekessége, hogy tornyot nem építettek hozzá.

22. kép. A bélapátfalvi apátsági templom (1225–1250)

A **jáki templomot** a tatárjárás előtt kezdték építeni, de csak utána tudták befejezni. Bazilikás elrendezésű, háromhajós épület. Mellékhajói a tornyok alatt kezdődnek, így növelték a belső tér nagyságát. A tornyok az épület-külső szerves részét képezik. Homlokzatának ékessége a geometrikus díszítésű, bélletes kapuzat. E felett, a homlokzaton fülkesorban szobrokat helyeztek el. Ablakai félköríves záródásúak.

23–24. kép. A jáki templom és bélletes kapuzata (13. század közepe)

A magyarországi román stílusú szobrászat díszítő jellegű volt. Első emlékei honfoglalás kori palmettás motívumokat mutatnak. Többnyire oszlopfőkön alkalmazták. Ilyen szalagfonatos díszítőműveket **Szent István király szarkofágján** is láthatunk.

Az érett román stílusú díszítőszobrászat kiváló példája a pécsi székesegyház Sámson ábrázoló domborműve (14. kép).

A román kori festészet töredékes emlékeit templombelsők falfelületein találhatjuk meg (például a feldebrői altemplom falfestményei).

25. kép. Szent István szarkofágjának díszítése (11. század első fele)

26. kép. Falfestmény a feldebrői altemplomból

8. Alkosd meg agyagból vagy gyurmából a jáki templom tömegformáját!

A magyar koronázási ékszerek

Az uralkodói hatalomnak mindig voltak látható jelei. E jelvények igazi korszaka a középkor. Az egyik legteljesebben megőrzött európai koronázási együttes a magyar: a szertartás során átadott jelvények közül csak a gyűrű, a karpántok és a ruházat néhány darabja hiányzik.

Az együttes minden részének megvolt a saját jelentése:

- a **korona** és a **palást** a legfőbb uralkodói dísz,
- a **jogar** az erény és igazságosság vesszeje,
- a **kard** az igazságosság gyakorlását szimbolizálja,
- az **országalma** a világmindenség fölötti uralom kifejezője.

27. kép. A magyar korona (hátnézetből)

28. kép. Az országalma

29. kép. A koronázási palást

30. kép.
A jelvényegyüttes legfiatalabb darabja a kard. A 16. század elején, Velencében készült

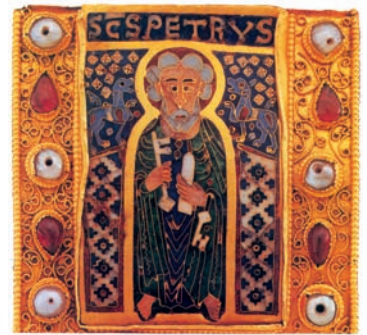
31. kép. A jogar. Az arany foglalatba helyezett fej hegyikristályból készült

Vizsgáljuk meg figyelmesen a koronát! Két részből áll: az **abroncsból** és a **boltozatból**. A kerek abroncsot **oromdíszekkel** és láncon csüngő drágakövekkel látták el. Alul-felül **gyöngydrót** szegélyezte **igazgyöngysor, rekesz-zománcképek** és drágakövek ékítik.

A boltozatot két, kereszt alakú pánt alkotja. Ezek hordozzák a keresztet. Középső díszén Krisztust, a pántokon pedig két-két apostolt mintázott meg az ötvösmester. A képeket szegélyező keretek sűrű mintái között gyöngyök és drágakövek váltakoznak. Ennyit láthatunk rajta, ha csupán felületesen szemléljük. Ha viszont nagy figyelemmel minden apró részletet megfigyelsz, te is észreveheted azt, ami a koronát művészeti jelentősége mellett igazán érdekessé teszi a történettudomány számára: a két rész korban és stílusban különböző. A két önálló tárgyat egyszerűen összeszegecselték, a kereszt rögzítéséhez pedig – mely még később történt – a Krisztus-képet is átfúrták.

32. kép. A trónon ülő Krisztus. A keresztet a kép középre illesztették

33. kép. Szent Péter-ábrázolás a koronán, jobbában jelképe, a kulcs (ő a mennyország kapujának őre)

34. kép. A koronán most látható egyszerű kereszt nem középkori. Egykorú lengyel krónika szerint a 16. században Izabella magyar királyné, mielőtt átadta Habsburg Ferdinándnak a koronát, letörte az eredeti keresztet, melyet fia, János Zsigmond haláláig a nyakában viselt

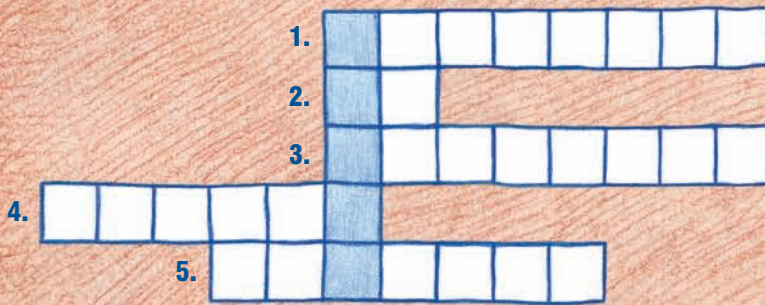
Ellenőrizd tudásod!

Nevezd meg az alábbi építményeket! Sorold fel a jellemzőiket! Melyik megismert korszakban épültek?

Melyik korszakból származnak ezek az alkotások? Mit vagy kit ábrázolnak?

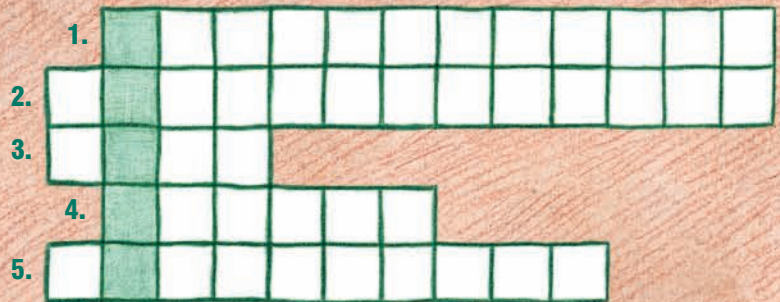

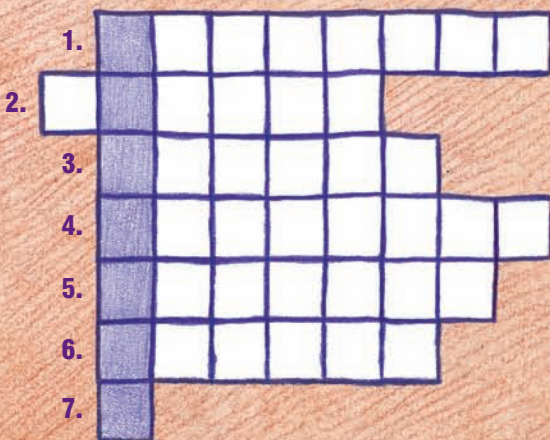
1. Mezopotámia sumér kori mitikus hőse (történelmi tanulmányaidra emlékezz vissza!).
2. Sumér városállam, zikkuratját rekonstruálták.
3. Perzsa király – testőreit ábrázoló mozaik maradt ránk.
4. Az ókori AsszírIA egyik legjelentősebb városa.
5. Az akkádok híres királya.

Megoldás: Sumér király, aki Kr. e. 2150 körül uralkodott, és nagyratörő építkezési terveiről vált híressé. Több szobra is előkerült Dél-Mezopotámiából.

1. Müron szobra egy sportolóról.
2. Filozófus, Nagy Sándor nevelője.
3. Edényféle, melyre a görögök festettek.
4. Település Görögország déli részén, melynek lakói Kr. e. 1500 körül elfoglalták Kréta szigetét.
5. A Minótaorusz lakóhelye.

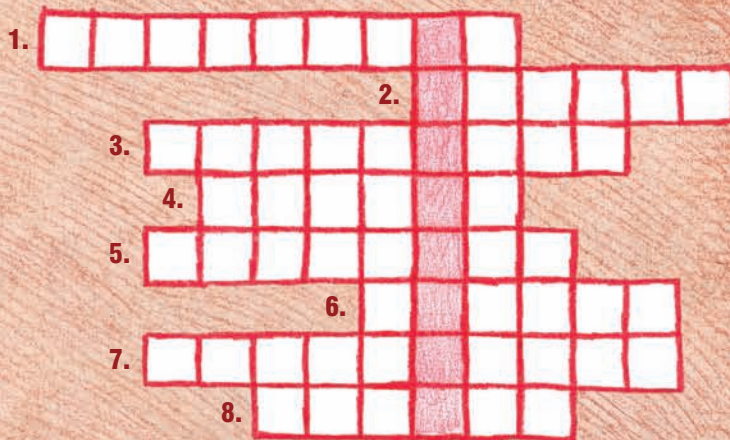
Megoldás: Színpadi megjelenítésre szánt párbeszédesszépirodalmi mű, a görög színházban két műfaját, a komédiát és a tragédiát játszották.

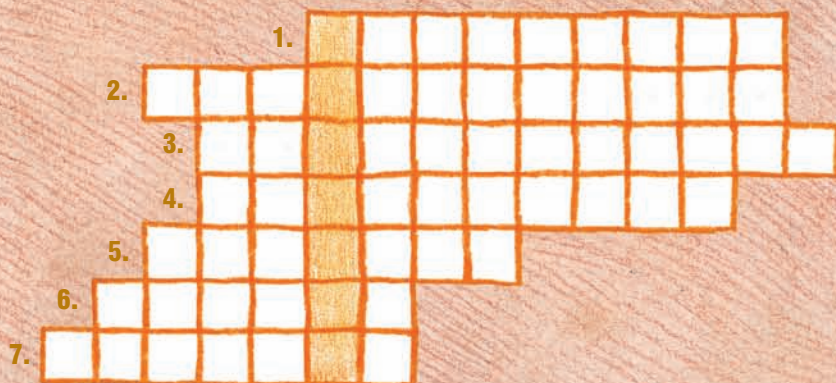
1. A leghíresebb római templom.
2. A gladiátorjátékok színhelyén az a kerek (homokkal borított) tér, ahol a küzdelem zajlik.
3. Különböző színű apró darabkákból (üveg, színes kövek) összeállított, padlót vagy falat borító kép, díszítmény.
4. A Dunántúl neve a Római Birodalomban.
5. Népcsoport, amely a latinok szomszédja volt Itáliában.
6. Kr. e. 100 – Kr. e. 44 között élt római politikus, hadvezér nevének középső tagja.
7. A római egyes szám.

Megoldás: A Vezúv vulkán kitörése által elpusztult város.

1. Földalatti temetkezési hely Rómában.
2. Félköríves szentély.
3. Krisztust ábrázoló kép, dombormű vagy szobor gyakori elnevezése.
4. A rómaiak által meghonosított műfaj, gyakran templombelsők díszítő technikája.
5. Az ókeresztény templomban a hosszházat választja el a szentélytől.
6. A Keletrómai Birodalom fővárosának régebbi neve.
7. A hosszház része.
8. Itt foglalnak helyet a hívők a templomban.

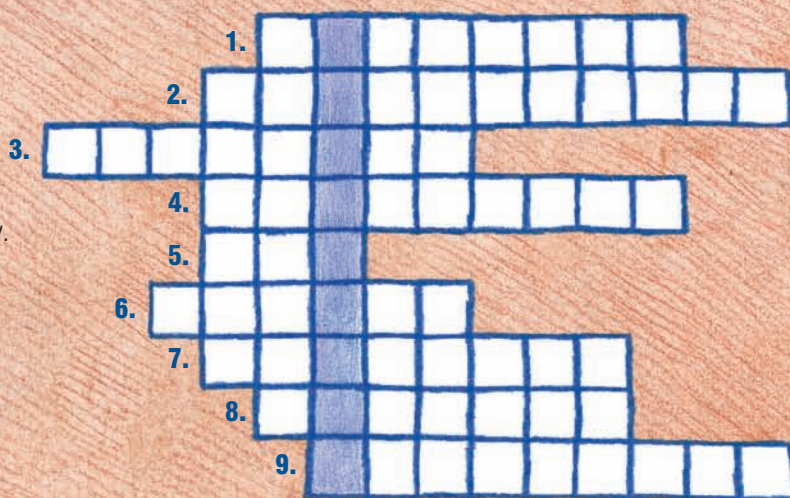
Megoldás: A római kereskedőcsarnokból kialakult ókeresztény építmény

1. Ilyen térszerkezetű a Hagia Szophia.
2. Államvallássá tette a kereszténységet.
3. Kisebb faragványok gyakran használt anyaga.
4. Konstantinápoly központi tere.
5. Justinianus a Bizánci Birodalom nyugati székhelyévé tette.
6. Templomok központi, félgömb alakú térlefedő eleme.
7. Szentek testi maradványai vagy velük kapcsolatos tárgyi emlékek.

Megoldás: Négyzetes tér kör alaprajzú lefedését lehetővé tevő építészeti elem.

1. Faltól különálló oszlopsor.
2. Könyvek, kódexek díszítése.
3. Szerzetesek lakóhelye.
4. Kerettel egybefogott, oszloppal több nyílásra tagolt ablak.
5. Székesegyház másik elnevezése.
6. Föld alatti, kőből épült temetkezési hely.
7. Befelé szűkülő, félköríves díszítményekkel ellátott kapuzat.
8. Kör alakú, díszes ablak.
9. Kis képecske kódexben.

Megoldás: A román kori építészet újjítása. Gyakran védelmi céllal építették.